

TEISĖJŲ, DALYVAVUSIŲJŲ IR NEDALYVAVUSIŲJŲ MEDIACIJOS APMOKYMO PROGRAMOSE, POŽIŪRIS Į MEDIACIJĄ

Doc. dr. Jolanta Sondaitė

Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Psichologijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303
Telefonas (8 5) 271 4620
Elektroninis paštas jsondait@mruni.eu

Magistrė Aušra Čechavičienė

Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Psichologijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303
Telefonas (8 5) 271 4620
Elektroninis paštas a.cech@one.lt

*Pateikta 2008 m. rugsėjo 19 d.
Parengta spausdinti 2008 lapkričio 24 d.*

Santrauka

Nagrinėjant kitų šalių patirtį diegiant teisminę mediaciją išryškėjo vienas svarbesnių veiksnių, turinčių įtakos jai sėkmingai prigyti teisinėje visuomenėje. Tai mediaciją vykdančių asmenų ir apskritai teisinės visuomenės požiūris į mediaciją. Šio straipsnio tikslas – išsiaiškinti teisėjų, dalyvavusių ir nedalyvavusių mediacijos apmokymo programose, požiūrio į teisminę mediaciją ir mediacijos paslaugos perspektyvos Lietuvoje ypatumus.

Straipsnyje pateikiami atliekant kokybinį aprašomąjį tyrimą surinkti duomenys. Atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad teisėjai, dalyvavę ir nedalyvavę mediacijos apmokymo programose, teigiamai vertina teisminę mediaciją: pritaria šios procedūros reikalingumui ir naudingumui. Mūsų tyrimo dalyviai, atsižvelgiant į tai, kaip jie apibūdino mediatoriaus vaidmenį, tikslą ir svarbiausius mediacijos rezultatus, labiausiai atitiktų mišrųjų mediavimo stilių, orientuotą ir į sprendimo suradimą, ir į šalių tarpusavio supratimą.

Pagrindinės sąvokos: alternatyvus ginčų sprendimas, teisminė mediacija.

Žinoma klasikinės teisės sistemos aksioma teigia, kad vienintelis „civilizuotas“ ginčų sprendimo būdas yra teismas. Tačiau šiuolaikinis teismas pasižymi didelėmis laiko ir lėšų sąnaudomis. Juo mažai pasitikima ne tik Lietuvoje. Be to, teismo procesas grindžiamas kaltinimais ir pasiteisinimais, autokratišku sprendimu, teismu (Simaitis, 2004). Šiuo metu JAV, Kanadoje bei daugelyje Vakarų Europos valstybių plačiai taikomi alternatyvūs ginčų sprendimo būdai, kai šalys skatinamos taikiai išspręsti ginčą. Alternatyvūs ginčo sprendimo būdai plinta ir Lietuvoje. Asmenims, atstovaujantiems ginčo šalims, ypač svarbu suprasti, kad bylinėjimasis teisme nėra visų problemų panacėja, taip pat išugdyti savyje gebėjimą efektyviai taikyti savo praktikoje visus prieinamus ginčo sprendimo mechanizmus: bylinėjimąsi teisme, arbitražą, tarpininkavimą, sutaikinimą ar kt. (Kaminskienė, 2006).

Šiuo metu universaliausia ir sėkmingiausia iš taikomų alternatyvių ginčo sprendimo būdų yra mediacija (tarpininkavimas) (Nosyrev, 1997). Mediacija – tai siekiantis tenkinti interesus konflikto sprendimo procesas, kurio metu neutrali ir nešališka trečioji šalis (mediatorius, tarpininkas) skatina ir padeda konfliktuojančioms šalims pasiekti jas abi tenkinančius sprendimus.

Mediacija įgavo teisinį statusą daugelyje pasaulio šalių. Pavyzdžiui, JAV, Didžiojoje Britanijoje, Australijoje, Argentinoje ji yra dalis teismo proceso, ir kai kurių kategorijų bylos teisme nesvarstomos kol nebuvo atlikta mediacijos procedūra. Pavyzdžiui, apytiksliais apskaičiavimais JAV iš 100 ginčų, kuriuos galėtų nagrinėti teismas, tik vienas iš tikrųjų jį pasiekia. Visi kiti ginčai sprendžiami tiesiogiai de-

rantis šalims arba jų atstovams (taip labiau žmones tenkina ginčų sprendimo rezultatai) (Valickas, Justickis, 2004). Įvairių šalių statistika rodo, kad 83–85 proc. visų mediacijos procedūrų yra sėkmingos. Be to, 5–10 proc. susitaria per trumpą laikotarpį po mediacijos (Višnevskaja, 2003).

Teisminė mediacija – tai konfidenciali ginčo išsprendimo forma, kurią vykdo dirbantis ar jau atsištatydinęs teisėjas, turintis specialųjį pasirengimą spręsti ginčus (Chodosh, 1999).

Šiuo metu pasaulyje mediacija taikoma ir civiliniuose, ir administraciniuose ginčiuose, taip pat ir baudžiamosios justicijos srityje.

Susidomėjimas pasaulyje teismine mediacija aiškinamas daugeliu priežasčių. Ginčo sprendimo teisme procesas yra griežtai reglamentuotas įstatymo ir labai formalizuotas. Teisme šalys negali pačios nustatyti ginčo sprendimo procedūros, taip pat daug dėmesio skiriama proceso normoms, įrodinėjimo taisyklėms ir kt. Tuo tarpu ginčo sureguliuojimas taikant teisminę mediaciją leidžia, atmetus nereikalingus formalumus, įsigilinti į ginčo esmę, ginčo šalių poreikius ir pageidavimus. Tai patvirtina ir atlikti tyrimai (Pearson, Thoennes, 1989), kai asmenys, kuriems buvo taikyta mediacija, nurodo, kad taikant mediaciją buvo išaiškintos tikrosios ginčo problemos. Asmenys, kuriems buvo taikyta mediacija, taip pat pažymi, kad ji yra mažiau skubinantis ir mažiau paviršutiniškas procesas nei teisminis nagrinėjimas. Lyginant su nepatenkinama teismo nagrinėjimo sistemų būkle teisminė mediacija turi daugelį privalumų. Jeigu teisminė mediacija yra tinkamai organizuota, ji yra pigesnė, reikalauja mažiau laiko sąnaudų ir sėkmės atveju užtikrina sėkmingą ginčo baigtį. Teisminės mediacijos metu šalys tiesiogiai dalyvauja procese, kuris yra atviras diskusijoms ir kūrybiškas ieškant sprendimų (Chodosh, 1999). Mediacijos metu, priešingai nei esant teisminiam procesui, daug rečiau reikalingi pakartotiniai parodymų perklausymai. (Kelly, 2004). Panašius rezultatus savo straipsnyje pateikia ir R. E. Emery, S. G. Matthews, M. M. Wyer (1991). Jie teigia, kad mediaciją taikant ginčiuose dėl vaikų globos, palyginti su teisiniu bylinėjimusi, žymiai sumažėja susitikimų skaičius, mediacijos procesui reikia dvigubai mažiau laiko, ir tai ženkliai pagerina tėvų pasitenkinimą procesu. Užsienio šalyse apskaičiuota, kad mediacijos procedūra yra 3–4 kartus pigesnė nei arbitražas arba teisminis nagrinėjimas. Mediacijos procesas – 10 kartų greičiau vykstanti procedūra nei arbitražas arba teisminis nagrinėjimas (Taraškevičius, 2002).

Nors JAV mediacija yra populiari jau nuo aštuntojo praeito amžiaus dešimtmečio, tačiau daugiausia yra tyrinėjamas teisėjų arba advokatų požiūris į šeimos mediaciją. Tyrimų apie teisėjų arba advokatų požiūrį į kitų sričių mediacijas nėra daug. M. L. Medley ir J.A. Schellenbergas (1994) tyrė Indijos valstijos advokatų požiūrį į teisminę mediaciją civilinėse bylose praėjus dvejiems metams po alternatyviųjų ginčo sprendimo procedūrų įdiegimo šioje valstijoje. Tyrimai parodė, kad advokatų požiūris į mediaciją buvo palankus arba neutralus. Dauguma advokatų pripažino šiuos mediacijos privalumus:

Mediacija sutrumpina laiką, reikalingą užbaigti civiliniams ginčams.

Mediacija skatina dalyvius priimti daugiau atsakomybės dėl konflikto sprendimo.

Mediacijos metu priimami susitarimai, kurių bus laikomasi.

Mediacijos proceso metu dalyviai gali išsakyti savo problemas.

Mediacija padeda advokatams ir klientams geriau suprasti stipriąsias ir silpnąsias savo situacijos puses (Medley, Schellenberg, 1994).

E. J. Koopman, E. J. Hunt, F. G. Favretto, L. S. Coltri, T. Britten (1991) tyrė mediatorių, teisėjų ir advokatų požiūrį į teisminę mediaciją, susijusią su vaiko globa. Apskritai visų šių trijų grupių požiūris į mediaciją buvo palankus. Vis dėlto teisėjų ir mediatorių požiūris į mediacijos efektyvumą buvo žymiai palankesnis negu advokatų. Šio tyrimo metu paaiškėjo, kad dalyviai turintys didesnę mediacijos patirtį buvo linkę labiau palaikyti privalomąją mediaciją.

C. M. Lee, C. P. M. Beauregard, J. Hunsley (1998) tyrė advokatų, siūlančių ir nesiūlančių vaiko globos teisminės mediacijos paslaugą, nuomonę apie vaiko globos teisminę mediaciją. Tie advokatai, kurie siūlė vaiko globos mediacijos paslaugą, buvo labiau įsitikinę, kad mediacijos metu tvirtėja šeimos ryšiai, pasiekiami labiau abi šalis tenkinantys susitarimai, pabrėžiama abiejų tėvų svarba vaiko globoje, negu tokios paslaugos nesiūlę advokatai.

Lietuvoje teisėjų požiūris į mediaciją dar tik pradėdamas tyrinėti.

Lietuvos įstatymų leidėjų pastangas tobulinti teismo nagrinėjimo procedūras rodo pakeitimai Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse. Nuo 2003 m. sausio mėnesio įsigaliojusiame naujajame Civilinio proceso kodekse parengiamajame bylos nagrinėjimo etape atsirado taikinimo procedūra (Simaitis, 2004). Teisėjui tapo privalu suteikti galimybę ginčo šalims taikiai išspręsti ginčą. Taip pat vadovaujantis Teismų tarybos 2005 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 13P – 348 „Dėl bandomojo teisminės mediacijos projekto“ buvo patvirtintas bandomasis Teisminės mediacijos projektas bei Teisminės mediacijos taisyklės. Šios taisyklės numato tvarką, kuria vadovaujantis vyksta teisminė mediacija Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo civilinėse bylose. Teisminės mediacijos taisyklėse reglamentuota, kad mediacija vyksta teismo patalpose, ir ši paslauga yra nemokama. Teismo mediatoriumi skiriamas teisėjas arba teisėjo padėjėjas, kurie buvo įtraukti į mediatorių sąrašą ir dalyvavo mediatorių rengimo programoje.

Mokslinio tyrimo tikslas. Išsiaiškinti teisėjų, dalyvavusių ir nedalyvavusių mediacijos apmokymo programose, požiūrio į teisminę mediaciją ir mediacijos paslaugos perspektyvos Lietuvoje ypatumus.

Tyrimo objektas. Teisėjų požiūris į teisminę mediaciją.

Tyrimo metodika

Respondentams atrinkti buvo taikoma tikslinė atranka, t. y. atrinkti tie žmonės, kurie geriausiai gali atsakyti į iškeltos problemos klausimus. Tyrime dalyvavo trys Vilniaus miesto 2-ojo apylinkės teismo teisėjai, dalyvavusieji mediacijos apmokymo programoje, vienas Aukščiausiojo Teismo teisėjas ir du Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo teisėjai, nedalyvavusieji minėtoje programoje.

Duomenys buvo renkami taikant pusiau struktūrizuotą interviu. Interviu yra gera proga respondentams pasidalyti savo suvokimais, nuomonėmis, požiūriais, vertinimais apie konkrečius reiškinius, institucijas ar įvykius. Buvo pasirinktas pusiau struktūrizuoto interviu metodas, nes taip galima gauti daugiau ir platesnės informacijos. Siekiant gauti kuo išsamesnę informaciją, daugiausiai buvo pateikiami atvirieji klausimai (aprašomieji, priežastiniai), kai nėra pateikiama alternatyvų, arba uždarieji klausimai informacijai patikslinti.

Su tiriamaisiais buvo kalbama šiomis temomis:

leškovo atsakovo sutaikymo institutas Lietuvoje.

Mediatoriaus vaidmuo, tikslas, galimi rezultatai.

Ginčo šalių suinteresuotumo mediacijos procesu didinimas.

Teisminės mediacijos ateitis Lietuvoje.

Tyrimo dalyviams buvo paaiškintas šio tyrimo tikslas, bei kur ir koku tikslu bus naudojama informacija, gauta tyrimo metu. Interviu vyko Vilniaus miesto 2-ojo apylinkės teismo, 1-ojo apylinkės teismo ir Aukščiausiojo Teismo patalpose. Interviu su kiekvienu dalyviu truko nuo 30 min. iki 1 val. 20 min. Visi interviu buvo protokoluojami. Vėliau remiantis protokolais buvo naudojama surinkta informacija.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

leškovo ir atsakovo sutaikymo institutas Lietuvoje, interesų tenkinimas, taikant sutaikymo procedūrą, sutaikymo motyvai

Teisėjai, dalyvavę mediacijos apmokymo programoje, pabrėžė, kad sutaikymo procedūra yra taikoma civilinėse bylose, Civilinio proceso numatyta tvarka. Sutaikymas vyksta parengiamojo posėdžio metu. Teisėjai apibūdino, kaip vyksta ginčo šalių supažindinimas su sutaikymo procedūra: „...šalims yra išaiškinamos jų pareigos bei teisės, parengiamojo posėdžio esmė, ir kokia galimybė yra bylą užbaigti taikos sutartimi“, bei šio proceso privalumai „...sutaupomi pinigai, laikas, „nervai“, išsaugomas orumas ir pan., be to jei pasirinkta bus ne sutaikymo procedūra, preliminariai galima apžvelgti bylinėjimosi pasekmes ir pamąstyti, kas labiau apsimoka“. Vienas dalyvių pabrėžė, kad sutaikymo proceso metu gali būti naudojamos visos mediacijos technikos, tačiau pats procesas bus labiau oficialus nei paprasta mediacija. Taip pat kuo mažiau čia turi būti teisėjo vertinimų (teisėjas negali reikšti nuomonės apie bylą), kad nepažeisti nešališkumo principo, taip pat čia teisėjas yra labiau suvaržytas procesinių reikalavimų, teisėjų etikos taisyklių. Pavyzdžiui, teisėjas negali vesti pasitarimų, pokalbių atskirai su šalimis, kai kita šalis nedalyvauja, taip pat procesas turi vykti betarpiškai, t. y. šalys turi matyti, kas vyksta, kada dalyvauja teisėjas. Be to, vienas dalyvis pabrėžė, kad teismas gali pasiūlyti ir skirti laiko kreiptis į kitas mediacijos ar sutaikymo paslaugas galinčias pasiūlyti organizacijas, tačiau šis pasiūlymas būtų tik rekomendacinis.

Du iš trijų šios grupės teisėjų pažymėjo, kad teisminės mediacijos projektas vyksta bei besiplečia į kitus teismus, o teisminę mediaciją irgi galima laikyti teismo sutaikymo rūšimi. Taigi mūsų tyrimo metu teisėjai, tiek dalyvavę, tiek nedalyvavę mediacijos apmokymo programose, kalbėdami apie sutaikymo procedūrą, minėjo mediaciją. Tuo tarpu R. Uscilos (2006) atliktas tyrimas „Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio mediacijos įdiegimo galimybės Lietuvoje“ parodė, kad teisėsaugos institucijų (taip pat ir Lietuvos teismų), didelė dalis asmenų, taikančių ir kontroliuojančių nukentėjusiojo ir kaltininko susitaikymo institutą, nežino apie aukos bei nusikaltėlio mediacijos taikymą baudžiamojoje justicijoje.

Teisėjai, nedalyvavę mediacijos apmokymo programoje, teigė, kad ieškovą ir atsakovą sutaikyti Lietuvoje galima dviem būdais: sudarant taikos sutartį ginčo teisejoje CPK numatyta tvarka ir taikant mediaciją.

Apie tai, kaip tenkinami ieškovo ir atsakovo interesai, teisėjų, dalyvavusių mediacijos apmokymo programoje, nuomonės skyrėsi: du respondentai teigiamai atsakė į šį klausimą. Jų nuomone, taip yra nes „...šalys pačios gera valia priima tą sprendimą“. Kitas respondentas tiesiogiai neatsakė, bet pažymėjo, kad „...teisėjų, vykdančių sutaikymą, žinių bei gebėjimų lygis dar nėra labai aukštas, daug kas daroma intuityviai, tai jie neretai padaro daug klaidų“, bei patarė, kad siekiant kuo geriau tenkinti ieškovo ir atsakovo interesus teisėjams turėtų būti kuo daugiau įvairių kokybiškų apmokymų. Tačiau visi trys pabrėžė teisėjų individualių gebėjimų svarbą.

Apklaustųjų teisėjų, nedalyvavusių mediacijos apmokymuose, manymu, taikos sutartis yra sudaroma remiantis kompromisu, kai abi šalys daro nuolaidas, todėl jų interesai nėra visiškai patenkinami. „Kiek teko girdėti apie sutaikymą mediacijos pagalba, tai, manau, kad čia naudojama daugiau psichologinių niuansų“.

Apibendrinus visų apklaustųjų respondentų atsakymus galima teigti, kad ieškovą ir atsakovą susitaikyti skatina šie motyvai: abipusiai priimtino sprendimo suradimas, tikėjimasis, kad derybomis pasiektas rezultatas bus palankesnis negu teismo sprendimas, teismo baimė, mažesnės materialinės ir laiko sąnaudos, galimybė išsaugoti santykius bei moralinis pasitenkinimas; „...ginčo dalyviai yra patenkinti, kad konfliktą išsprendė savo jėgomis ir toliau gali gyventi „pakelta galva“ likę jei ne draugais, tai jau bent ne priešais“.

Mediatoriaus vaidmuo, pagrindinis mediatoriaus tikslas, svarbiausi galimi mediacijos rezultatai, mediacijos privalumai ir trūkumai

Šiomis temomis buvo kalbama su teisėjais, dalyvavusiais mediacijos apmokymuose. Teisėjai pažymėjo, kad mediatorius turi būti nešališkas aktyvus klausytojas, padedantis šalims visiškai suvokti susitarimo sąlygas, „...būti „du viename“, t. y. psichologas plius teisininkas“, siekiantis sužadinti gerą žmogaus savybes, bei padedantis šalims taikiai išspręsti ginčą.

Respondentai pabrėžė skirtingus mediatoriaus tikslus: „Paskatinti šalis surasti joms abiem tinkamiausią ir naudingiausią ginčo sprendimą“, „...taikaus be prievartos susitarimo pasiekimas“, maksimalus pasitenkinimas pačiu procesu ir pasiektu rezultatu.

Dalyviai pateikė kelis galimus mediacijos rezultatus. Vienas respondentų pabrėžė abiem šalims priimtino ginčo sprendimo vykdymo savanoriškumą. Kitas ginčo išsprendimo rezultatas – „ginčo išsprendimas geruoju, t. y. ginčas sprendžiamas bendradarbiaujant, šalims suvokiant, kodėl viena ar kita ginčo pusė turi tam tikrus reikalavimus“. Be to, vienas respondentų pabrėžė, kad „...šalims nepavykus susitarti iš mediacijos jos turi išeiti nieko nepraradusios (nesužlugdyti tarpusavio santykiai), o gal kažką pozityvaus ir įgijusios“.

A. P. Picard (2004) ištyrusi mediatorius skyrė tris skirtingus mediavimo stilius: pragmatiškąjį, socioemocinį ir mišrųjį. Pragmatiškojo stiliaus mediatoriais buvo pavadinti tie, kurie ieškojo sprendimo būdų, vertino situaciją, elgėsi direktyviai ir priimamą sprendimą derindavo su socialinėmis normomis, įstatymais. A. P. Picard tyrimai rodo, kad pragmatiškasis mediavimo stilius būdingesnis teisinį išsilavinimą turintiems mediatoriams. Socioemocinio stiliaus atstovais buvo laikomi tie mediatoriai, kurie siekė padėti šalims suprasti viena kitą, jie daugiau dėmesio skirdavo žmonėms, o ne jų problemoms, buvo dėmesingi dalyvių emocijoms ir sąmoningai nekreipė dėmesio į socialines normas bei įstatymus. Mišriojo veiklos stiliaus mediatoriai mediacijos procese pakaitomis taikė ir pragmatinio, ir socioemocinio stiliaus elementus. Atsižvelgiant į tai, kaip mūsų tyrimo dalyviai apibūdino mediatoriaus vaidmenį, tikslą ir svarbiausius mediacijos rezultatus, jų mediacinė veikla labiausiai atitiktų mišrųjį stilių.

Teisėjai, dalyvavę mediacijos apmokymuose, skyrė šiuos mediacijos privalumus: konfidencialumas, ginčas išsprendžiamas geruoju, ginčą išspręsti nevilkinama, šalys priima sprendimą pačios, jį vykdo noriai, taip pat gerinama visuomenės psichologinė sveikata, šalys patenkintos procesu. Vienas tiriamųjų pastebi dar vieną mediacijos privalumą, atsirasantį, jei mediacija bus sėkmingai plėtojama: „... teismams turėtų sumažėti darbo, nes dalį bylų perims teismo mediatoriai“. Kai kurie mūsų tyrimo dalyvių nurodytų mediacijos privalumų yra panašūs į tuos, kuriuos M. L. Medley ir J. A. Schellenbergo (1994) tyrime minėjo advokatai: mediacija sutrumpina laiką, reikalingą užbaigti civiliniams ginčams, mediacijos metu priimami susitarimai, kurių bus laikomasi.

Išanalizavus respondentų atsakymus buvo nustatyti šie mediacijos trūkumai: „...šalys mediacijos metu gali priimti joms tinkančius, bet neteisėtus susitarimus“, mediacija neformuoja precedentų. Be to, vieno dalyvio teigimu, „bet kokią privalumą galima paversti trūkumu dėl profesionalumo stokos“.

Mediacijos paslaugos rekomendavimas ginčo šalims, ginčo šalių reakcija į pasiūlymą ginčą spręsti taikant mediaciją, ginčo šalių suinteresuotumo mediacijos procesu didinimas

Šiomis temomis buvo kalbama su teisėjais, dalyvavusiais mediacijos apmokymuose.

Kaip teigė apklaustieji teisėjai, ginčo šalys apie mediaciją gali sužinoti iš parengtos reklaminės medžiagos (lankstinukai, plakatai), be to, šią procedūrą siūlo patys teisėjai, kai mato galimybę taikiai išspręsti ginčą. Vienas respondentų pabrėžė, kad „...reikėtų aktyviau propaguoti mediaciją žiniasklaidos priemonėse, taip pat aktyviau su ja supažindinti teisininkų visuomenę, nes nuo jų požiūrio labai priklausys sėkminga mediacijos plėtra“.

Teisėjai pastebi, kad didžioji dauguma ginčo šalių nesuvokia, kas yra mediacija, todėl nepasitiki šia procedūra ir pasirenka įprastinę ginčo nagrinėjimo tvarką. Nuo mediaciją siūlančio asmens gebėjimo tinkamai išaiškinti mediacijos efektyvumą didžiaja dalimi priklauso ginčo šalių reakcija. Teisėjų nuomone, ginčo šalys nenoriai pasirenka mediaciją todėl, kad šis reiškinys yra naujas Lietuvoje, apie jį mažai žinoma (taip pat ir teisinės visuomenės tarpe), be to šalių advokatai dažnai priešinasi mediacijos procesui. Vienas teisėjų pažymi ir tą faktą, jog „...manoma, kad susitaikyti ar nusileisti yra negarbinga“.

Respondentai nurodė kelis būdus, kuriuos taikant būtų įmanoma suinteresuoti ginčo šalis naudotis teisinės mediacijos procedūra. Pirmiausiai, reikia kuo daugiau šviesti visuomenę „...jau nuo darželio ar mokyklos mokant vaikus konstruktyviai spręsti konfliktus“, tam tikslui naudojant visas įmanomas visuomenės informavimo priemones, skleidžiant „sėkmės istorijas“. Antrasis svarbus momentas yra teisinės visuomenės švietimas, taip pat jos motyvacijos siūlyti mediaciją didinimas, nes nuo teisininkų tikėjimo mediacijos nauda bei noro ją taikyti priklausys ir ginčo šalių suinteresuotumas spręsti ginčus taikiai taikant mediaciją. Taip pat didinti mediacijos paslaugas teikiančių institucijų skaičių, nes tai didins informacijos kiekį.

Teisminės mediacijos taikymo Lietuvoje tikslingumas. Lietuvos visuomenės pasitikėjimas juridine sistema įdiegus teisminę mediaciją, teisminės mediacijos ateitis Lietuvoje

Teisėjai, nedalyvavę mediacijos apmokymo programose, pažymėjo, kad mediacija yra gera alternatyva ginčui nagrinėti teisme. Ją taikant būtų efektyviau, greičiau išspręsti ginčai bei sumažėtų civilinių bylų skaičius teismuose.

Visi teisėjai, dalyvavę mediacijos apmokymo programoje, pažymėjo, kad įdiegus teisminę mediaciją padidėtų visuomenės pasitikėjimas Lietuvos juridine sistema, bet tik tada, kai visuomenė suvoks taikaus ginčo nagrinėjimo privalumus bei bus teikiama kokybiškos mediacijos paslauga. Teisėjai, nedalyvavę mediacijos apmokymo programose, išsakė abejones ar įdiegus teisminę mediaciją Lietuvoje padidėtų mūsų šalies visuomenės pasitikėjimas Lietuvos juridine sistema. Jų manymu, vien mediacija tikrai negalėtų turėti įtakos šiam procesui. Tačiau, vieno teisėjo teigimu, „...jei atsižvelgti į mediacijos privalumus, visuomenė galimai su laiku pajus mediacijos naudą, kas paskatintų ir pasitikėjimo teismu padidėjimą“.

Apibendrinus teisėjų, dalyvavusių mediacijos apmokymo programose, mintis apie teisminės mediacijos ateitį Lietuvoje galima teigti, kad mediacijai plisti yra visos galimybės, be to, „...teisminė mediacija padės „įsivažiuoti“ ir kitoms mediacijos rūšims“. Tačiau daug kas priklausys nuo plačiosios bei teisinės visuomenės švietimo ir to, kaip bus vykdoma mediacija.

Vienas teisėjų, nedalyvavusių mediacijos apmokymo programose, nediršo prognozuoti teisminės mediacijos ateities Lietuvoje, nes per mažai susipažinęs su šiuo reiškiniu. Kiti respondentai pabrėžė teisminės mediacijos populiarinimo bei tradicijų ir praktikos susiformavimo svarbą. Užsienio šalių mokslinėje literatūroje taip pat pabrėžiamas būtinumas šviesti teisinę visuomenę, kad ji įsitrauktų populiarinti mediaciją suvokdama, jog tai naudinga ir jai (De Palo, Harley, 2005), taip pat būtina užtikrinti teikiamų mediacijos paslaugų kokybę (Mareshal, 2005).

Mūsų pasirinktas kokybinis tyrimas nesuteikė galimybės palyginti teisėjų, dalyvavusių ir nedalyvavusių mediacijos apmokymo programose, požiūrio į mediaciją. Tokią galimybę galėtų suteikti kiekybinis tyrimas, ir tokį tyrimą dabar jau galima planuoti, nes nuo 2008 m. sausio 1d. bandomasis teisminės mediacijos projektas pradėjo veikti ne tik Vilniaus miesto 2 apylinkės, bet ir Lietuvos apeliaciniam, Kauno apygardos, Šiaulių apygardos, Druskininkų miesto apylinkės ir kt. teismuose. Remdamiesi savo tyrimu mes tik galime daryti prielaidą, kad teisėjų, dalyvavusių ir nedalyvavusių mediacijos mokymo programose, požiūris į mediaciją skiriasi.

Ateityje, kai įvykusių teisminės mediacijos sesijų skaičius bus didesnis, prasminga atlikti tyrimus, susijusius su ginčo šalių požiūriu į mediaciją, jų pasitenkinimu šiuo procesu, santykiais po mediacijos.

Išvados

1. Mūsų tyrimo metu teisėjai, tiek dalyvavę, tiek nedalyvavę mediacijos apmokymo programose, kalbėdami apie sutaikymo procedūrą, paminėjo mediaciją ir išreiškė teigiamą požiūrį į šį procesą.

2. Mūsų tyrimo dalyviai, pagal tai, kaip jie apibūdino mediatoriaus vaidmenį, tikslą ir svarbiausius mediacijos rezultatus, labiausiai atitiktų mišrųjį mediavimo stilių, orientuotą ir surasti sprendimą, ir pasiekti šalių tarpusavio supratimą.

3. Dalyvavę mediacijos apmokymo programose teisėjai pabrėžė būtinybę šviesti plačiąją ir teisinę visuomenes apie teisminės mediacijos galimybes bei užtikrinti mediacijos paslaugų kokybę.

Literatūra

1. Chodosh, H. E. Judicial mediation and legal culture, 1999. <<http://usinfo.state.gov/journals/itdhr/1299/ijde/chodosh.htm>> [žiūrėta 2006-10-17].
2. Emery, R. E.; Matthews, S. G.; Wyer, M. M. Child custody mediation and litigation: further evidence on the differing views of mothers and fathers. *Journal of consulting and clinical psychology*. 1991. Vol. 59 (3), p. 410–8. <Database: MEDLINE> [žiūrėta 2005-11-14].
3. Kaminskienė, N. Alternatyvus ginčų sprendimas. *Jurisprudencija*. 2006. T. 9(87), p. 84–91.
4. Kelly, J. B. Mediation Research: Is There Empirical Support for the Field? *Conflict Resolution Quarterly*. 2004. Vol. 22 (1-2).
5. Koopman, E. J.; Hunt, E. J.; Favretto, F. G.; Coltri, L. S.; Britten, T. Professional Perspectives on Court-Connected Child Custody Mediation. *Family and Conciliation Courts Review*. 1991. Vol. 29.
6. Lee, C. M.; Beauregard, C. P. M.; Hunsley, J. Attorney's Opinions Regarding Child Custody Mediation and Assessment Services. *Family and Conciliation Courts Review*. 1998. Vol. 36(2).
7. Mareshal, P. M. What Makes Mediation Work? Mediators' Perspectives on Resolving Disputes. *Industrial Relations*. 2005. Vol. 44. No. 3, p. 509–517. <www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/j.0019-8676.2005.00397.x> [žiūrėta 2006-05-13].
8. Medley, M. L. Schellenberg, J. A. Attitudes of Attorneys Toward Mediation. *Mediation Quarterly*. 1994. Vol. 12(2).
9. De Palo, G.; Harley, P. Mediation in Italy: Exploring the Contradictions. *Negotiation Journal*. 2005. October.
10. Pearson, J.; Thoennes, N. Divorce Mediation: Reflections on a Decade of Research, in *Mediation Research*, 1989. <www.mediate.com/articles/mosten5.cfm> [žiūrėta 2006-05-13].
11. Picard, C. A. Exploring an Integrative Framework for Understanding Mediation. *Conflict Resolution Quarterly*. 2004. Vol. 21. No 3.
12. Simaitis, R. Taikos sutartis Lietuvos privatinėje teisėje. *Justitia*. 2004. Nr. 1(49), p. 8–22.
13. Simaitis, R. **Teisminis sutaikymas. Teisė. 2004. Nr. 52.**
14. Taraškevičius, R. Could mediation as one of the most important ADR forms exist under today's law in Lithuania? *International Journal of Baltic Law*. 2002, p. 145–161.
15. Uscila, R. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio mediacijos įdiegimo galimybės Lietuvoje. *Teisės problemos*. Vilnius. 2006. T. 2. [žiūrėta 2007-02-03].
16. Valickas, G.; Justickis, V. Procedūrinis teisingumas Lietuvos kriminalinėje justicijoje ir alternatyvios justicijos modelių taikymas. *Mokslinė tyrimo ataskaita*. <<http://politika.osf.lt/kiti/dokumentai/ProcedurinisTeisingumas.pdf>> [žiūrėta 2006-10-04].
17. Носырев, Е. И. Посредничество в урегулировании правовых споров. Опыт США. *Государство и право*. 1997. Nr. 5. <<http://www.iatp.donetsk.ua/~DRMG/lib/1/index.htm>> [žiūrėta 2005-11-04].
18. Вишневская, А. В. Медиация как технология регулирования конфликта. 2003. <<http://www.humanities.edu.ru/db/msg/46610>> [žiūrėta 2005-11-04].

THE IMPACT OF PARTICIPATION IN MEDIATION TRAINING ON THE ATTITUDES OF JUDGES TOWARD MEDIATION

Assoc. Prof. Dr. Jolanta Sondaitė

Mykolas Romeris University

Aušra Čechavičienė

Summary

For a long time judicial solution of disputes has been considered as conventional method, but in practice it is not always feasible to apply it. Nowadays the most universal and successful of all alternative ways of dispute resolution is mediation. *Mediation is a private dispute resolution process in which a neutral person helps the parties try to reach a negotiated settlement,*

Legal mediation is a successful method of dispute resolution in many foreign countries. It is currently also being introduced in different fields in Lithuania.

After exploring the experience of other countries in the implementation of legal mediation and the difficulties of its implementation, some factors having influence to its successful implantation in a legal system were identified. One of the most important questions is an attitude of the legal community toward mediation. Therefore, it is useful to explore the attitude toward legal mediation of the judges who have already taken part in mediation training programs and those who have not.

This study analyzed interview transcripts from a qualitative research.

The results of the research showed that the judges of both groups positively appreciate legal mediation: they approve of the necessity and usefulness of this procedure.

Those judges who took part in mediation training program stated that the main purpose of mediation was to find mutually acceptable solutions and to achieve mutual understanding of the parties.

Keywords: alternative dispute resolution, court-connected mediation.